

УДК 336.027:334.7(477)

Кулик О.Б.

студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

Кміть В.М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено проблеми податкового регулювання та стимулювання економіки в сфері інновацій на вітчизняних підприємствах. Функціонування механізму податкового регулювання у сфері здійснення інноваційної діяльності потребує кардинальних змін та доопрацювань, адже впродовж багатьох років система правової підтримки новаторських ідей не була дієвою. Податкова підтримка є ефективним інструментом державного впливу на інвестиційну діяльність в Україні.

Ключові слова: інноваційний розвиток, податкове регулювання, стимулювання інноваційної діяльності, державний вплив, вітчизняні підприємства.

Кулик О.Б., Кміть В.М. НАЛОГОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ И СТИМУЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ОТЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Исследованы проблемы налогового регулирования и стимулирования экономики в сфере инноваций на отечественных предприятиях. Функционирование механизма налогового регулирования в сфере осуществления инновационной деятельности требует кардинальных изменений и доработок, ведь на протяжении многих лет система правовой поддержки новаторских идей не была действенной. Налоговая поддержка выступает эффективным инструментом государственного влияния на инвестиционную деятельность в Украине.

Ключевые слова: инновационное развитие, налоговое регулирование, стимулирование инновационной деятельности, государственное влияние, отечественные предприятия.

Kulyk O.B., Kmit' V.M. TAX REGULATION AND STIMULATION OF DOMESTIC ENTERPRISES' INNOVATIVE DEVELOPMENT

The article is dedicated to the research of tax regulation and economic stimulation problems in the area of domestic enterprises' innovation. Functioning of the tax regulations mechanism in the area of innovation activity management requires cardinal changes and improvements, because the legal support system of innovative ideas was not effective for many years. Tax support is an effective tool of influence on investment activity in Ukraine.

Keywords: innovative development, tax regulation, fostering innovation, state influence, domestic enterprises.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні все більшої актуальності набуває проблема створення ефективної системи оподаткування, здатної забезпечити відповідний рівень стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. Інноваційний розвиток повинен бути одним із пріоритетів економічної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань податкового регулювання інноваційної діяльності присвятили свої праці такі відомі вітчизняні науковці, як Т. Бондарчук, А. Гальчинський, М. Давидов, Б. Данилишин, Т. Єфименко, В. Діба, Ю. Іванов, Ю. Колесник, О. Колодізев, О. Кондратов, А. Крисоватий, М. Крупка, О. Лапко, І. Луніна, Т. Мединська, О. Міщук, А. Никифоров, С. Онишко, В. Парнюк, А. Соколовська, С. Юрій та багато інших. У дослідженнях названих авторів окреслено світовий досвід податкового регулювання та стимулювання і запропоновано окремі рекомендації щодо запровадження різних пільг для вітчизняних підприємств. Водночас не всі аспекти цієї проблематики належно з'ясовані та обґрунтовані, а тому є актуальними і дискусійними.

Мета статті. Метою цієї статті є дослідження проблем податкового регулювання економіки в сфері інновацій та визначенні ефективного механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу досліджень. Під інноваційною діяльністю розуміють усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові й комерційні дії,

що реально сприяють здійсненню інновацій або задумані з цією метою. Відтак у Законі України «Про інноваційну діяльність» [1] є таке визначення поняття «інноваційна діяльність»: діяльність, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Розвиток інноваційного потенціалу в Україні супроводжується такими проблемами [2, с. 3–5]:

- низькі темпи впровадження високих технологій;
- зношеність основних фондів;
- нерозвинутість інноваційної інфраструктури, недостатня кількість інноваційних підприємств;
- недостатня державна підтримка впровадження інновацій для забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва;
- невизначеність пріоритетів розвитку базових галузей економіки та відсутність сприятливих умов для залучення інвестицій з метою забезпечення розвитку високотехнологічного виробництва;
- незначна кількість вітчизняних виробників високотехнологічної продукції, що беруть участь у міжнародному обміні технологіями, у зв'язку з недосконалістю законодавства щодо трансферу технологій.

На нашу думку, подальший розвиток інноваційного потенціалу, як і збалансований розвиток національної економіки, потребують ефективного державного регулювання.

Одним із дієвих механізмів втручання держави у економічну систему є податки. Регуляторний потенціал податків та системи оподаткування розкри-

вається через застосування інструментів податкового регулювання, особливо місце серед яких займають податкові пільги [3, с. 116].

Податкова практика свідчить, що під час здійснення податкового стимулювання підприємництва використовуються різні інструменти податкового регулювання, основними з яких є:

- зниження базових ставок податків;
- диференціація податкових ставок залежно від соціально-економічного значення галузі та її продукції для національної економіки;
- повне або часткове звільнення суб'єктів підприємства від сплати податків шляхом надання їм податкових пільг;
- звуження бази оподаткування;
- прискорена амортизація;
- формування неоподаткованих резервів;
- інвестиційний податковий кредит;
- інвестиційна податкова знижка;
- податкові канікули;
- відміна податків на реінвестування;
- податкові угоди з іншими країнами;
- створення спеціальних економічних зон із особливим режимом оподаткування інноваційної та інвестиційної діяльності тощо.

Податкове регулювання виконує важливу роль у державному регулюванні економіки. Це вплив держави на перебіг економічних процесів шляхом їх коригування відповідно до обраних цілей соціально-економічного розвитку в інтересах суспільства [4, с. 478].

Податкова підтримка є ефективним інструментом державного впливу на інвестиційну діяльність інноваційного характеру суб'єктів господарювання, адже вона [2, с. 6–7]:

- передбачає широке охоплення вітчизняних підприємств, які реалізують інновації;
- мотивує першочергове здійснення інвестицій, які несуть інновації;
- пов'язана з повною автономією ухвалення рішень підприємством, на відміну від субсидій або пільгових кредитів, коли підприємства підлаштовуються під необхідні критерії відбору;
- передбачає рівність умов для всіх учасників економічної діяльності.

Податкова політика в Україні повинна виконувати головну роль у стимулюванні ділової активності. Загалом податкова система України не стимулює ділову активність, адже через постійний процес зростання фіскального тиску відбувається скорочення обсягів власних коштів підприємств, а отже, і потенціалу їх фінансово економічного розвитку, зберігається нерівномірність розподілу оподаткування між галузями та підприємствами, складність та недоопрацьованість Податкового кодексу України посилює правову невизначеність діючих підприємств, поглиблення негативних процесів приховування доходів суб'єктами підприємства, оптимізації податкових платежів, ухилення від сплати податків та платежів, недотримання норм законодавства в сфері оподаткування, лобювання податкових преференцій, посилення тіньової складової бізнесу та втечу капіталів тощо [5, с. 675].

Серед новацій ПКУ, спрямованих на стимулювання підприємницької діяльності, основними є такі:

- зниження ставки ПДВ з 20% до 17%, що повинно забезпечити зменшення ціни та підвищення конкурентоспроможності товарів;
- звільнення від сплати ПДВ продуктів для науково-дослідних робіт та результатів інтелектуальної власності, зареєстрованих в законодавчому порядку;

– зниження ставки податку на прибуток підприємств;

– надання спеціальних інвестиційних пільг: інвестиційно-інноваційний податковий кредит; пільга на інвестування об'єктів інфраструктури, які передаються у державну або комунальну власність; пільги з енергозбереження тощо;

– надання «податкових канікул» для окремих категорій суб'єктів малого і середнього бізнесу на період з 1 квітня 2011 року до 1 січня 2016 року.

Що ж до української практики, то варто зазначити, що прийнятий 2 грудня 2010 р. ПКУ, на думку багатьох науковців, значно погіршив ситуацію податкового стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності.

Попри введення в дію окремих норм ПКУ, низка проблем, пов'язаних зі здійсненням податкового стимулювання інноваційної діяльності, досі є нерішеною [6].

Відтак до основних проблем податкового регулювання треба віднести такі:

- відсутність дієвих механізмів підтримки суб'єктів інноваційної діяльності з метою стимулювання розвитку їх бізнесу у ринковому середовищі як незалежних економічних агентів;
- недостатнє використання регулюючого та стимулюючого потенціалів оподаткування;
- низька ефективність закріплених ПКУ пільг у сфері оподаткування інноваційної діяльності тощо.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливого значення набуває розвиток та стабілізація економіки країни, яка формується шляхом інноваційно-інвестиційної політики, боротьби з негативними чинниками, такими як тіньова економіка та інфляція, шляхом заповнення прогалин у правовому законодавстві держави для формування ефективної дієвої економічної системи країни.

Використовуючи податкові інструменти для інтенсифікації інвестиційної діяльності, слід пам'ятати про специфічні риси інвестиційної діяльності як об'єкта податкового регулювання, а саме [7, с. 192–193]:

- інвестиційна діяльність є складним, довготривалим процесом, тому засоби її податкової підтримки не можуть обмежуватися інструментами разового характеру;
- динаміка основних показників реалізації інвестиційного проекту свідчить про необхідність зміни інтенсивності державної податкової підтримки на різних етапах життєвого циклу інвестицій;
- обмеженість фінансових ресурсів держави не дозволяє застосовувати податкові преференції до будь-яких інвестицій, тому інструменти податкового стимулювання мають бути зосереджені на тих інвестиціях, які є пріоритетними з позицій національної економіки;
- із первинним існуванням важливе значення має створення заохочувальних умов для реінвестування прибутку, отриманого від інвестиційної діяльності, тому податкова підтримка інвестицій має охоплювати комплекс заходів щодо податкового регулювання корпоративних відносин.

Незважаючи на існування значного арсеналу інструментів податкового стимулювання, інвестиційних процесів, українська податкова система ще не створює відповідної мотивації у суб'єктів інвестиційної діяльності. Формування в Україні ефективної системи податкового стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності вимагає кардинального перегляду застосовуваних податкових пільг як інструменту інтенсифікації інвестиційних процесів на основі використання світового досвіду [8, с. 107].

Для того, аби податковий механізм таки забезпечував ефективне податкове стимулювання інноваційного розвитку, потрібно виокремити декілька основних та діючих стимулів для інноваційних підприємств, а також чітко окреслити, яким основним критеріям має відповідати таке підприємство, щоб отримати певні переваги в оподаткуванні.

Зарубіжний досвід податкового стимулювання дає підстави стверджувати, що практично всі країни відводять податкам важливу роль у збільшенні інвестицій з метою активізації інноваційних процесів. Слід зазначити, що для країн, державна інноваційна політика яких спрямована насамперед на збільшення кількості інноваційно активних підприємств, зокрема за рахунок залучення малого бізнесу, характерне встановлення обширних пільг. У національних інноваційних системах цих країн порівняно з іншими значною є частка великих корпорацій, для яких характерний певний рівень інноваційно-інвестиційних витрат. Відповідно і державна інноваційна політика спрямована на податкове стимулювання розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності з допомогою застосування приросту пільг [9, с. 76].

Для економічного зростання доцільно використовувати політику цільового стимулювання економіки за допомогою податків, пріоритетними серед яких є: прискорена амортизація; відрахування з прибутку, що оподатковується; витрати на інвестиції (що більш пріоритетні проекти для розвитку економіки, то вищий відсоток відрахувань); надання податкового інвестиційного кредиту; відрахування з оподаткованого прибутку всіх витрат, спрямованих на науково-дослідницьку діяльність; цільові податкові пільги для підприємств, які здійснюють діяльність у депресивних районах тощо.

Надання податкових пільг заохочує інвесторів розпочати масштабні проекти, сприяє високим темпам розвитку інноваційних підприємств, а також в майбутньому дозволить забезпечити поповнення місцевого та державного бюджетів. Саме тому пропонуємо практику надання пільг за основними податками на визначений термін поширити на усі новостворені підприємства з метою широкомасштабного стимулювання розвитку інноваційного підприємництва в Україні.

За податкового стимулювання вітчизняних інноваційних підприємств доцільно використовувати досвід зарубіжних країн, зокрема ті методи їх податкового регулювання, що приносять найбільший ефект, наприклад, розробити схему, відповідно до якої виробники інноваційної продукції отримують право зменшувати оподатковуваний прибуток на суму витрат, здійснених у звітному періоді, на виконання інноваційних та науково-технічних робіт. Цю пільгу надавати виключно тим підприємствам, які займаються розробкою та впровадженням високотехнологічної продукції. Одночасно з розробкою такої схеми надання податкових пільг варто запровадити систему моніторингу дослідження та оцінки можливих позитивних та негативних ефектів від її запровадження. Механізм податкового регулювання у сфері здійснення інноваційної діяльності потребує кардинальних змін та доопрацювань, адже впродовж багатьох ро-

ків система правової підтримки новаторських ідей не була дієвою.

Проведений аналіз свідчить, що надання податкових пільг є потужним адміністративним інструментом податкового регулювання, який повинен зайняти належне місце у вітчизняній практиці. Сучасна економічна криза, яка найбільше позначається у промисловості та сфері послуг, безумовно, відобразиться і на можливості економіки продукувати інновації. Тому обґрунтоване податкове регулювання покликане знизити негативні наслідки кризи, водночас зберігаючи потужний потенціал вітчизняної науки [3, с. 118].

Висновки. Подальше реформування податкової політики в Україні треба спрямувати на створення конкурентоспроможного податкового режиму, який би забезпечив збереження власного капіталу в межах держави, активізацію використання вільних коштів юридичних і фізичних осіб, а також взаємовигідні умови для залучення іноземного капіталу. Реалізація зазначених напрямів податкової реформи дасть змогу створити сприятливі умови для здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності і виробничих процесів загалом.

Отже, у процесі проведення податкової політики держава має стати партнером суб'єктів підприємництва, надавати допомогу інноваційним виробництвам, створювати такий клімат та макросередовище, які б сприяли ефективному розвитку мікросфери, стабілізації та піднесенню національної економіки загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Мединська Т. В. Удосконалення податкової політики стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні / Т. В. Мединська // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 1(10). – С. 3–5.
3. Кміть В. М. Адміністративні інструменти податкового регулювання інноваційної діяльності в Україні / В. М. Кміть // Теорія та практика розвитку інноваційної економіки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 29–30.09.2011 р.), Центр економічних досліджень та розвитку). – Одеса, 2011. – С. 115–118.
4. Василик О. Д. Податкова система України: [навч. посіб.] / О. Д. Василик. – К.: ВАТ «Поліграфкнига», 2004. – 478 с.
5. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи : [монографія] / [П. В. Мельник, М. Л. Тарангул, З. С. Варналія та ін.]; за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2008. – 675 с.
6. Податковий Кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Данилишин Б. М. Державна підтримка та податкове регулювання підприємницької діяльності в Україні : [монографія] / Б. М. Данилишин, О. М. Кондрашов. – Донецьк, 2010. – 296 с.
8. Івах Г. В., Кміть В. М. Європейський досвід податкового регулювання розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності // Економічний аналіз : збірник наукових праць / [Г. В. Івах, В. М. Кміть]; за ред. С. І. Шкарабана. – Тернопіль, 2012. – Вип. 11. – Ч. 1. – С. 104–109.
9. Никифоров А. Є. Податкове стимулювання інноваційної діяльності / А. Є. Никифоров, В. М. Діба, В. О. Парнюк // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 78–86.